

7.9.2018

WTDno-2018-573

YHDENVERTAISUUS

VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Oikeusministeriö

Lausuntopalvelu.fi

Viite: Oikeusministeriön diaarinumero OM 33/41/2015

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto alaikäisavioliittojen sääntelytarvetta koskevasta arviomuistiosta

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa ja toteaa lausuntonaan seuraavaa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu lausuu asiassa sekä kansallisen ihmiskaupparaportoin oinaisuudessa että perustuen yhdenvertaisuuden edistämis- ja yhdenvertaisuuslain valvontatehtäviinsä.

- Arviomuistion luvussa 4.1 on käsitelty nykyisen poikkeuslupamenettelyn etuja ja haittoja. Pitäisikö alle 18-vuotiaalla olla jatkossakin mahdollisuus saada poikkeuslupa avioliiton solmimiseen alaikäisenä?*

Vastaus: Ei

Perustelut: Mahdollisen 18 vuoden ikärajan tavoite on turvata lapsen oikeuksia. Se, että avioliiton solmiminen ei olisi poikkeusluvallakaan mahdollista alaikäisenä, ei yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan aiheuta oikeusloukkauksia tai muutenkaan kohtuutonta tilannetta osapuolten kannalta. Avioliiton solmiminen voi eri syistä olla alaikäisen henkilön edun vastaista. Paine liiton jatkamiseen voi avioliitossa olla suurempi kuin ilman avioitumista silloinkin, kun alaikäinen puoliso haluaisi erota. Alaikäinen henkilö on lisäksi varallisuus oikeudellisissa oikeussuhteissa täysi-ikäistä aviopuolisoaan heikommassa asemassa.

Poikkeusluvan hakijat ovat arviomuistion mukaan perustelleet hakemusta eri tapauksissa pääasiassa raskaudella tai uskonnollisilla

tai kulttuurisilla syillä. Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 9 § mukaan sellainen oikeasuhtainen erilainen kohtelu, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, ei ole syrjintää. Uskonnollisten tai kulttuuristen syiden hyväksyminen poikkeuslupan perusteeksi ei kuitenkaan edistä yhdenvertaisuutta eikä poista syrjintää, eivätkä uskonnolliset tai kulttuuriset syyt ole peruste asettaa alaikäisiä henkilöitä keskenään eri asemaan avioliitto-oikeuden suhteen. Päinvastoin lainsäädännön tulee erityisesti suojata yksilön perus- ja ihmisoikeuksia sellaisessa tilanteessa, jossa yksilöllä on riski joutua taustayhteisönsä painostamaksi. Ajatus, että alaikäisen raskaana olevan henkilön tulisi avioitua sen vuoksi, ettei hänen uskonnollinen tai kulttuurinen yhteisönsä hyväksy avioliiton ulkopuolista raskautta, on ongelmallinen henkilön seksuaalioikeuksien ja itsemääräämisoikeuden kannalta. Varhainen avioituminen voi olla nuoren kannalta haitallisempaa kuin avioliiton lykkääminen 18 vuoden ikään asti tai sen yli esimerkiksi sen vuoksi, että avioeroon liitetään joissain yhteisöissä hyvin kielteinen leima.

Mahdollisen syntyvän lapsen oikeudellinen asema voidaan turvata ilman avioliittoa isyyden tunnustamismenettelyllä, jota on uuden isyyslain myötä helpotettu.

2. *Arviomuistion luvussa 4.1.2 on hahmoteltu vaihtoehtoja poikkeuslupamenettelyn kehittämiseksi. Jos poikkeuslupamenettely säilytettäisiin jatkossakin, tulisiko olemassa olevaa sääntelyä kehittää jollain seuraavista tavoista?*
- a. *Kirjaamalla lakiin ehdoton alaikäraja (esim. 16 vuotta)*
 - b. *Kehittämällä kuulemismenettelyä siten, että sosiaaliviranomaiset kuulisivat alaikäistä hakijaa aina*
 - c. *Muulla tavoin (miten?)*

Vastaus: Kaikkia näitä elementtejä tarvitaan.

Perustelut:

a: Mikäli poikkeuslupamenettelyä jatketaan, alaikäraja sen soveltamiselle on tarpeen lapsen suojelemiseksi. Ei ole nähtävissä, että avioituminen olisi missään tilanteessa alle 16-vuotiaan henkilön edun mukaista.

b: Mikäli poikkeuslupamenettelyä jatketaan, lapsen kuuleminen henkilökohtaisesti on tärkeää. Avioituvan henkilön eli tässä

tapauksessa lapsen oman toimijuuden ja itsemääräämisoikeuden tulee olla poikkeuslupan myöntämismenettelyn keskiössä. Kuuleminen on tärkeä myös, jotta varmistutaan, että tilanteeseen ei liity pakkoavioliiton piirteitä. Lasta tulee kuulla (myös) ilman huoltajaansa, jotta lapsella on mahdollisuus ilmaista kantansa riippumatta huoltajan kannasta.

c: Alaikäisten henkilöiden avioliittojen poikkeuslupamenettelyyn liittyvien muutosten lisäksi on tarpeen kehittää yleisesti pakkoavioliittojen tunnistamista ja niiden saattamista oikeusprosessiin. Pakkoavioliittojen piirteet tulisi tunnistaa muun muassa ihmiskauppaepäilyissä nykyistä paremmin.

3. *Onko arviomuistion 4.1 luvussa arvioitu nykytilan sekä eri sääntelyvaihtoehtojen (ehdottoman alaikärajan kirjaaminen lakiin, kuulemiskäytännön täsmentäminen, poikkeuslupamenettelystä luopuminen) etuja ja haittoja riittävän kattavasti?*

Vastaus: Ei

Perustelut: Arviomuistiossa todetaan, että oikeusministeriön tiedossa ei ole poikkeuslupamenettelyyn liittyviä käytännön epäkohtia, kuten pakkoavioliittoon tai muunlaiseen hyväksikäyttöön viittaavia piirteitä. Muistiosta ei kuitenkaan käy ilmi, millä tavoin tätä on selvitetty.

Arviomuistion mukaan ”voidaan myös katsoa, että ne uhkakuvat, joita kansainvälisillä sopimuksilla ja suosituksilla ymmärrettävästi pyritään ennalta ehkäisemään (mm. tyttöjen koulunkäynnin keskeytyminen, nuorena synnyttämisestä aiheutuvat terveysriskit, altistuminen hyväksikäytölle, omien elämänvalintojen tekemisen estyminen) eivät käytännössä ole erityisen vakava uhka suomalaisessa yhteiskunnassa”. Tätä toteamusta ei muistiossa perustella sen kummemmin. Esimerkiksi ei esitellä tutkimustietoa Suomessa alaikäisenä avioituneiden myöhemmästä elämästä. Yleistysten sijaan on tärkeää tunnistaa, että suomalaisessa yhteiskunnassa on monenlaisia todellisuuksia, joita koskeva tieto ei aina välity viranomaistahoille.

4. *Arviomuistion luvussa 4.2 on arvioitu ulkomailla solmittujen alaikäisavioliittojen tunnustamiseen liittyvän sääntelyn nykytilaa sekä mahdollista tarkistamistarvetta. Pidättekö nykyistä tunnustamissääntelyä asianmukaisena?*

Vastaus: Ei

Perustelut: Ulkomailla alaikäisenä solmittujen avioliittojen tunnustamisen käytännöt vaihtelevat nykyisin maistraattikohtaisesti, koska asiasta ei ole säädetty yksiselitteisesti. Yhdenmukainen sääntely parantaisi oikeusvarmuutta.

Lisäksi nykyinen sääntely ei kaikissa tapauksissa ota riittävästi huomioon tapauskohtaisia tekijöitä, kuten liiton osapuol(t)en haavoittuvaa asemaa esimerkiksi turvapaikanhakijana tai mahdollisena ihmiskaupan uhrina, tai mahdollisia pakkoavioliiton piirteitä.

5. *Jos ette pidä nykyistä tunnustamissääntelyä asianmukaisena, millä perusteella ja miten sitä tulisi mielestänne kehittää?*

Vastaus: Sääntely tulee toteuttaa niin, että se tukee mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti lapsen oikeuksien eli toisaalta alaikäisen avioliiton tunnustamista hakevan henkilön ja toisaalta hänen mahdollisen lapsensa/lastensa oikeuksien toteutumista.

Arviomuistiosta ei käy ilmi, millä tavoin liiton osapuolia kuullaan tunnustamismenettelyn yhteydessä. Osapuolten tahdon ja tilanteen sekä avioliiton tunnustamisen tai tunnustamatta jättämisen seurausten arvioimiseksi saattaisi olla perusteltua kuulla puolisoita henkilökohtaisesti, kun ulkomailla solmitun avioliiton tunnustamista harkitaan. Toisaalta menettely ei saa muodostua liian hankalaksi avioliiton tunnustamista hakevien henkilöiden kannalta.

6. *Onko teillä muuta lausuttavaa arviomuistiosta?*

Vastaus: Kuten totesimme ulkoministeriölle vuonna 2013 (vähemmistövaltuutetun nimikkeellä) lausunnossamme (vähemmistövaltuutetun diaarinumero VVTDno/2013/105) naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi tehdystä Euroopan neuvoston yleissopimuksesta, voimassa oleva lainsäädäntö ja vallitsevat käytännöt eivät kykene riittävällä tavalla ehkäisemään ja torjumaan avioliittoon pakottamista. Lainsäädännön tulisi mahdollistaa avioliiton mitätöinti, mikäli pakkoavioliiton piirteitä käy ilmi avioliiton solmimisen tai tunnustamisen jälkeen. Mahdollisuutta pakkoavioliiton mitätöintiin on esittänyt myös OTT, VT Virve Toivonen selvityksessään ”Pakkoavioliittojen esiintyminen ja ilmitulo Suomessa” (oikeusministeriö 2017). Mahdollisuus avioliiton jälkikäteiseen mitätöintiin tulee säätää koskien sekä Suomessa solmittuja liittoja että ulkomailla solmittuja, Suomessa

tunnustettuja liittoja. Kuten totesimme jo edellä mainitussa lausunnossamme vuonna 2013, rikoslain säännökset ihmiskaupasta eivät sovellu kaikkiin pakkoavioliittotilanteisiin. Tilanne on edelleen sama. Pakkoavioliitot tulee siten kriminalisoida nimenomaisesti.

Pakkoavioliiton piirteet eivät aina tule ilmi avioliiton solmimis- tai tunnustamisvaiheessa, vaan asia voi tulla ilmi jälkikäteen esimerkiksi ihmiskauppaepäilyn tutkinnassa tai vastaavassa yhteydessä, tai henkilön itse esille tuomana. Avioliiton mitätöinnillä on joissain tapauksissa ratkaiseva merkitys erityisesti naisen oikeuksien kannalta, koska joissain kulttuureissa suhtautuminen eronneeseen naiseen on erittäin kielteinen.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kirsi Pimiä

Ylitarkastaja

Aija Salo